

Král, Jan

Srovnání přístupu dvou biskupů při vyšetřování hereze v Coventry v letech 1486–1522

Sacra. 2019, vol. 17, iss. 1, pp. 7-16

ISSN 1214-5351 (print); ISSN 2336-4483 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/142429>

Access Date: 26. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Srovnání přístupu dvou biskupů při vyšetřování hereze v Coventry v letech 1486–1522

The Comparison of two Bishops' Approaches in the Investigations of Heresy in Coventry in 1486–1522

Jan Král, FF MU, Ústav religionistiky
e-mail: kral.jan@mail.muni.cz

Abstract

This study focuses on the records from the episcopal investigations of the Lollard heresy in Coventry between the years 1486 and 1522. However, my aim was not to analyse the dissident opinions of the suspects but to discern the specific approaches of the bishops John Hales and Geoffrey Blyth from the Coventry and Lichfield diocese and show how these approaches affected the resulting records. That means finding the so-called “excesses of speech” which show information beyond the often formulaic and standardised documents. The study shows that the bishops Hales and Blyth had quite differing interests in mind while investigating heresy. Hales focused on the details of the abjured opinions, such as the specifics of why the suspect denies the efficacy of pilgrimages. Blyth’s primary goal, on the other hand, was to root out the heresy in Coventry and find as many heretics as he could.

Keywords

heresy trials, inquisition, Coventry, late medieval England, inquisitorial records, Lollardy

Klíčová slova

vyšetřování hereze, inkvizice, Coventry, pozdně středověká Anglie, inkviziční záznamy, lollardství

Úvod

Mezi lety 1486 a 1522 probíhala v anglickém městě Coventry dvě inkviziční vyšetřování lollardské hereze.¹ První vedl v letech 1486–1490 biskup John Hales, druhé zahájil biskup Geoffrey Blyth s tím, že hlavní vlnu procesů vedl v letech 1511–1512. Lollardství samotnému již bylo věnováno mnoho pozornosti, avšak především kritika Grundmannova (1965) a Arnoldova (2001; 2004) ukázala také

¹ V celém článku je používán termín hereze, který je přejat přímo ze slovníku inkvizitorů. Je používán pro jednoduchost, a to čistě popisně, nikoliv jako negativní hodnotící termín.

potřebu sledovat, jak byla hereze vnímána vyšetřujícími inkvizitory či biskupy, neboť právě jejich představy mohly ovlivnit výsledné dokumenty. Tento článek je tedy případovou studií se záměrem přispět právě k této linii bádání. Jeho náplní je zjistit a srovnat, jaké postupy a přístupy k vyšetřování Lollardství používali zmínění biskupové. Zaměřuje se na to, jak byla vytvářena identita lollardů ze strany jejich oponentů a jaký vliv měl na tento proces vyšetřovací formulář používaný inkvizitory. Tyto informace jsou studovány prostřednictvím textové analýzy pramenů, ve kterých se dochovaly záznamy jednotlivých výsledků. Konkrétně se jedná o registr Johna Halese, registr Geoffreyho Blytha a úřední knihu záznamů *Lichfield Court Book*. Tyto prameny, respektive jejich části zabývající se vyšetřováním lollardů v Coventry, byly souhrnně vydány v edici *Lollards of Coventry 1486–1522* (McSheffrey & Tanner, 2003). Ve všech třech případech se jedná převážně o latinské texty, ovšem objevují se i pasáže ve střední angličtině.

John Hales byl do funkce biskupa v diecézi Coventry a Lichfieldu jmenován v roce 1459 a doba jeho úřadu skončila s jeho smrtí roku 1490 (McSheffrey & Tanner, 2003: 47). Nedochovalo se o něm příliš mnoho informací, je však pravděpodobné, že v době vyšetřování hereze byl již ve velmi pokročilém věku – uvádí se, že zemřel v 90 letech (Vivian, 1895: 439). Přesto všechna vyšetřování vedl osobně. Celkem se před ním různých heretických článků zřeklo deset osob, z toho osm mužů vyslechnutých v jediný den v první polovině roku 1486, jedna žena vyslechnutá v roce 1488 a nakonec jeden muž vyslechnutý počátkem roku 1490. Všech deset výpovědí se dochovalo v Halesově registru v jejich úplnosti.

Geoffrey Blyth se stal biskupem diecéze Coventry a Lichfieldu v roce 1503 a již do tohoto roku je datován první výslech osoby podezřelé z hereze před Blythovými podřízenými (McSheffrey & Tanner, 2003: 4). Hlavní vlnu procesů vedl již Blyth osobně v letech 1511–1512. Sporadicky byla hereze dále vyšetřována až do roku 1522. Celkem před Blythem vypovídalo 67 podezřelých. Velká část výpovědí v edici odkazuje na folia jak z Blythova registru, tak z *Lichfield Court Book*. Tyto výpovědi jsou však uvedeny v jednotné formě, údaje v obou pramenech jsou totožné a editoři se domnívají, že některé informace byly pravděpodobně pouze přepsány z *Lichfield Court Book* do Blythova registru (McSheffrey & Tanner, 2003: 49). *Lichfield Court Book* ovšem kromě těchto shodných výpovědí obsahuje i několik výpovědí navíc, jde tedy o obsáhlejší pramen, ke kterému bude v této studii odkazováno. Jen malý zlomek výpovědí se nachází pouze v Blythově registru, ty však nebyly pro analýzu zvoleny, neboť v *Lichfield Court Book* byly nalezeny výpovědi pro komparaci vhodnější, tj. strukturou a tematicky podobné těm z Halesova registru. Údaje nejsou vždy kompletní, některé výpovědi jsou fragmentární či obsahují nečitelné pasáže. Přesto je v prameni dochován dostatek informací a dostatek kompletních výpovědí na to, aby šlo vytvořit v rámci možností dostatečně věrný obraz o přístupu Geoffreyho Blytha k vyšetřování hereze.

Inkviziční záznamy v kontextu

Tato studie navazuje na linii bádání, která se zabývá možnostmi využití inkvizičních záznamů z vyšetřování hereze v historickém výzkumu, a to především z hlediska jejich interpretace a věrohodnosti informací v nich obsažených. Pro tuto oblast bádání je zásadní především Grundmannovo upozornění (1965: 522),

že tento druh pramenů nelze chápat jako autentický přepis proběhlého rozhovoru vyšetřujícího a vyšetřovaného. S tím je spjata role vyšetřovacích formulářů, prostřednictvím kterých může inkvizitor vyšetřovanému vnucovat vlastní koncepty a perspektivu, či někdy mu vkládat do úst i celé předem připravené věty. Ačkoliv se Grundmannův článek zaměřuje na inkviziční záznamy z pevninské Evropy, John H. Arnold (2004: 81–82) dokládá, že biskupské záznamy ze středověké Anglie, týkající se vyšetřování lollardů, jsou svou strukturou velmi podobné záznamům z Languedoku. Jeho zjištění nemusí nutně potvrzovat existenci univerzální textové šablony inkvizitorů, ale ukazuje na obecné zvyklosti při vyšetřování hereze napříč Evropou a při tvorbě záznamů z těchto vyšetřování. Tím také prokazuje, že Grundmannovy závěry mají svou váhu i při zkoumání tohoto druhu pramenů v souvislosti s lollardy. Je pravděpodobné, že vyšetřovaným osobám byl předložen, respektive postupně přečten, seznam heretických názorů, z nichž si měly vybrat a odvolat ty, kterým věřily (Lutton, 2006: 157). Tomu nasvědčuje fakt, že se jednotlivé odvolané články víry v mnoha případech objevují ve stejném pořadí (Hornbeck, 2010: 90). Vyšetřovaným nemusela být nutně vždy poskytnuta možnost tyto názory nějak specifikovat či obhájit. Naopak mohly být zkráceny a zjednodušeny, aby bylo možno je snadněji zařadit do některé z položek seznamu. Nejčastěji se vyšetřující biskupové tázali na názor na eucharistii, poté na uctívání svatých a vykonávání poutí (Hornbeck, 2010: 157). Někdy také například složitost teologické koncepce eucharistie mohla být pro vyšetřované laiky příliš matoucí, což mohlo vést k jejich označení za heretiky, i když jimi, přinejmenším úmyslně, nebyli (Hornbeck, 2010: 90). Způsob, jakým je dle katolické doktríny Kristus přítomen v hostii po její transsubstanciaci knězem, nemusí být totiž často ani pro pravověrného katolíka zcela pochopitelný.

Významným konceptem pro analýzu inkvizičních pramenů je tzv. nadbytek řeči (podle Arnold, 2001: 114–115), což je označení pro informace spadající nad rámec používaných formulářů. Ty mohou leccos vypovědět o tom, co považoval vyslýchaný za důležité sdělit, ale ovšem také o tom, na co se vyšetřovatel chtěl podrobněji doptat či co považoval za hodné zapsání. Cílem badatelů v oblasti herezí často bývá odstranit podobné předsudky a filtry vypovídající spíše o představách inkvizitorů,² aby za nimi mohli pokud možno odhalit autentické názory vyšetřovaných. Záměrem této studie je naopak se u zmíněných filtrů pozastavit, zaměřit se na ně, postavit je do popředí a pokusit se pomocí komparace zjistit, jak konkrétně se projevovaly v přístupech biskupů Johna Halese a Geoffreyho Blytha. Bude tedy zkoumáno, na co se u výslechů lollardů v Coventry který biskup zaměřuje, co považuje za hodné zapsání. Dále budou ve formulacích a ve strukturální podobě výpovědí zjišťovány rozdíly a podobnosti, které by mohly naznačit, nakolik jde o formulaci danou dotazníkem. Získané informace budou zdrojem komparace přístupu obou biskupů, která nabídne konkrétní příklad toho, do jaké míry mohl být při vyšetřování hereze patrný osobní přístup inkvizitorů a jak jimi byla hereze vnímána. Jinými slovy, článek je tedy – za využití informací z dostupných pramenů – příspěvkem

² Těchto předsudků a filtrů bylo pochopitelně odhaleno daleko větší množství, než je zde uvedeno. Z důvodu stručnosti byly uvedeny pouze ty, které jsou pro tuto práci nejvíce relevantní. Pro více podrobností lze kromě již citované literatury zmínit např. Justice (1994), Zbiral (2012), Bruschi (2009: 11–49).

do diskuse o průběhu výsledků, možnosti vyšetřovaných se k obviněním vyjádřit, a o vlivu dotazníků.

Registr Johna Halese

Všech deset výpovědí v registru biskupa Halese má jednotnou strukturu. Začínají uvedením jména a bydliště vyšetřované osoby, následuje formální obvinění, že dotyčný:

[j]e otevřeně a veřejně zahanben, obviněn, jmenován a obžalován, že byl a je pravým heretikem, jelikož v řečeném městě kázal, učil, zastával, tvrdil a poučoval, že (...). (McSheffrey & Tanner, 2003: 64)³

Evidentně jde o formulkovitý úvod, který dosvědčuje použití stejného formuláře při vyšetřování všech podezřelých. Následuje uvedení konkrétního názoru, který měl dotyčný zastávat. U dalších odvolaných článků víry už je pouze zkrácené bez celého formálního úvodu napsáno „také tvrdil, že...“ (McSheffrey & Tanner, 2003: 64).⁴ Pouze ve výpovědi Margery Goyte je výše zmíněný úvod vypsán v úplnosti u každého z odvolaných článků. Prvních osm výpovědí pochází z jediného dne, konkrétně 9. 3. 1486, a jsou, co se týče formy, prakticky totožné. Mění se pouze konkrétní odvolané články. Z hlediska analýzy tedy vypovídají o Halesově přístupu prakticky totéž, a proto byla z této skupiny k analýze vybrána pouze jedna z nich, která byla doplněna zbývajícími dvěma výpověďmi, aby zkoumaný vzorek obsahoval informace o tom, jak Hales vedl vyšetřování v rozdílných časových obdobích.

První vyšetřovaný, John Blumston, ve své výpovědi z roku 1486 odvolává celkem šest věroučných článků. Ve třech případech jde o útok na kněžský úřad či na církev, zbylé tři věroučné články se týkají popírání očištění, účinnosti poutí a ctnosti Panny Marie (McSheffrey & Tanner, 2003: 64). Z hlediska analýzy přístupu biskupa Halese obsahuje výpověď dvě zajímavé pasáže. První je zahrnutí vernakulární části napadající kněze:

Pomstu na všechny ty zkurvysyny kněze, kteří velmi závidí, že by mezi nimi měli získat své živobytí i chudáci. (McSheffrey & Tanner, 2003: 64)⁵

Tuto pasáž lze s nejvyšší pravděpodobností chápat jako autentická slova vyšetřovaného, která Hales považoval za hodna zapsání nad rámec formuláře. Druhá pasáž je zajímavá tím, že v ní lze odhalit vyvození závěru, které lze interpretovat tak, že jej pravděpodobně provedl sám biskup, ačkoliv sám vypovídající to spíše pouze implikoval.

³ „[p]alam et publice infamatur, accusatur, nominatur et impetitur quod ipse [nomen] fuit et est verus hereticus pro eo et ex eo quod idem [nomen] publice predicavit, docuit, tenuit, asseruit et dogmatizavit quod...“ Překlad vlastní s přihlédnutím k anglickému překladu editorů. Tak i dále.

⁴ „Item, quod...“

⁵ V originále: „A vengeance on all suche horeson prests for thay have gret envy that a pore man shulde gete hys levynge amonge hem.“

Také [tvrdil], že modlitby a milodary nepomohou mrtvé osobě, neboť ta jde do nebe či do pekla okamžitě po smrti, *z toho tedy vyvozoval, že očištec neexistuje.* (McSheffrey & Tanner, 2003: 64)⁶

Není to zcela průkazné, přesto však jde o potenciální příklad toho, že biskupové mohli do výpovědi vnášet své závěry na základě vlastního chápání dané tematiky. U dalších odvolaných názorů si lze, stejně jako ve výše uvedených citacích, povšimnout jejich velké míry detailu. Tedy například co se týče poutí, Blumston tvrdil, že:

[v]ykonat pouť k vyobrazením Panny Marie v Doncasteru, Walsinghamu či ve věži v Coventry je hloupost, protože ji lidé mohou uctívat u ohniště v kuchyni stejně dobře jako na právě zmíněných místech (...). (McSheffrey & Tanner, 2003: 64)⁷

Je velmi nepravděpodobné, že by předem připravené položky ve formuláři obsahovaly zmínky o konkrétních místech, sochách či obrazech, proti kterým by měla brojit každá vyšetřovaná osoba. Zmíněné příklady tak naznačují, že biskupa Halesa zřejmě nezajímalo pouze nutné minimum dostačující k usvědčení dané osoby z hereze, ale že nechal vypovídající osobě prostor, aby své názory uvedla v konkrétnosti nad rámec toho, co si žádal vyšetřovací formulář. Tento nadbytek řeči lze sledovat i v následujících sedmi výpovědích (např. viz McSheffrey & Tanner, 2003: 66, 68, 71), které ovšem pro účely zjišťování Halesova přístupu neobsahují žádné nové analyticky zajímavé prvky.

O dva roky později, konkrétně 8. 4. 1488, proběhla výpověď Margery Goyte, která dále dokládá Halesovu pečlivost při zaznamenávání detailů a specifík odvolaných názorů heretiků. Její nesouhlasné názory ohledně eucharistie jsou rozvedeny hned do tří odvolaných článků víry, ze kterých je zřejmé, že obžalovaná o dané problematice poměrně do hloubky přemítá (byť nejde o nikterak učené názory), a že to Hales pokládá za relevantní a hodné zaznamenání. Zmiňuje tak například, že:

[p]okud by to, co kněží při mši drží nad svými hlavami, bylo pravé tělo Kristovo, nemohli by jej tak snadno rozlomit na tři části a spolknout tak, jak činí (...). (McSheffrey & Tanner, 2003: 87)⁸

⁶ Kurzíva pro zdůraznění. V originále „*Item, quod oracio et elemosina non proficiuntur defuncto quia incontinenti post mortem accedit vel ad celum vel ad infernum, sic ex consequenti nullum asserens esse purgatorium.*“

⁷ V originále: „*Peregrinare ad ymagines beate Marie de Dancastrie, Walsyngham vel de Turre civitatis Coventr fatuum esset, quia ita bene posset quis venerari beatam Virginem iuxta ignem in coquina sicut in locis predictis...*“

⁸ V originále: „*[q]uod illud quod prespiteri sublevant supra capita sua tempore misse non est verum corpus Christi, quia si sic esset prespiteri non frangerent illud in tres partes tam leviter et illud deglutirent sicut faciunt...*“

Ve výpovědi Roberta Clerka z roku 1490 je zaznamenán případ toho, že Hales dal vyšetřovanému možnost se k odvolaným článkům i dále a konkrétněji vyjádřit. Nejprve je uvedeno Clerkovo údajné tvrzení, že:

[j]e zatraceníhodné říkat Otčenáš a Zdrávas, protože celá účinnost modlitby je ve vyznání. (McSheffrey & Tanner, 2003: 95)⁹

Přesto je v následující větě uvedeno:

[n]a tento článek Robert odpověděl, že modlitbu Páně by neměl říkat nikdo, kdo nepřebývá ve stavu milosti, neboť by mu to bylo spíše k jeho záhubě než k posílení. (McSheffrey & Tanner, 2003: 95)¹⁰

U dalšího článku je Clerkovi připsán výrok, že:

[k]něží mají všechno bohatství světa, a při čase mše drží nad hlavami zlato a stříbro, které by bylo lepší rozdělit mezi chudé. (McSheffrey & Tanner, 2003: 95)¹¹

Formulace, že je mu připsán výrok, je zde užita cíleně, protože následně je uvedeno, že Clerke tento článek popřel a svůj názor objasnil. Jde tedy zcela evidentně o interakci vyšetřovaného s názory, které jsou mu přisuzovány formulářem. Předchozí tři citace tedy ukazují, že Halesem používaný dotazník mohl – podobně jako se stávalo u jiných středověkých vyšetřování hereze – obsahovat přímo kompletní formulace heretických článků spíše než pouhá témata jako „nesouhlasný názor na eucharistii“. Tím pádem je možné, že i autenticky působící pasáže ve výpovědích mohou být ve skutečnosti formulářovou položkou, na kterou daná osoba odpověděla pouze „ano, tomu věřím“. Přestože však Hales zřejmě používal předlohu obsahující formulace celých vět heretických názorů, lze usoudit, že pravděpodobně také nechával přinejmenším některým vyšetřovaným prostor pro vyjádření se nad jejich rámec a považoval to za hodné zapsání.

Ve všech výpovědích kromě Clerkovy je vždy v závěru u udělení trestu a rozhrěšení uvedeno, že pokud dané osoby zjistí, že je někdo heretikem, tak jej nahlásí. Nicméně ani jedna z výpovědí neobsahuje žádné takovéto udání, respektive není záznam o tom, že by někdo z vyslýchaných přišel zpět za biskupem Halesem někoho nahlásit. Je tedy možné, že jednak šlo pravděpodobně o běžně užívanou formuli, která nemusí nutně znamenat závazek, jednak heretici jako osoby nejspíše Halesa nezajímali tolik, jako jejich konkrétní nesouhlasné názory.

⁹ V originále: „[d]ampnabile esset dicere Pater noster et Ave Maria, sed quod totus effectus orationis est in symbolo.“

¹⁰ V originále: „Ad quem articulum dictus Robertus respondebat. sub hac moderamine, quod oratio Dominica non esset dicenda ab aliquo existente extra caritatem quia tunc esse potius ad dampnationem dicentis quam ad edificacionem.“

¹¹ V originále: „[p]resbiteri habent omnes divicias mundi et tenent aurum et argentum ultra capita sua tempore misse, que melius essent distribuenda inter pauperes.“

Lichfield Court Book

Lichfield Court Book je pramenem obsáhlejším, což je nepochybně dáno i tím, že Blythovo vyšetřování hereze probíhalo podstatně delší dobu než Halesovo. I struktura tohoto pramene je poměrně odlišná od záznamů v Halesově registru. Dal by se rozdělit na dvě části – obsahuje jednak zápis ze samotných vyšetřování, která se zaměřují spíše na odhalení dalších heretiků než na jejich konkrétní názory, tedy jednotlivé osoby přiznávají, které další heretiky znaly, se kterými se setkávaly či o kterých slyšely. Dále obsahuje pět v úplnosti dochovaných zřeknutí se hereze (kromě jednoho jsou všechna hromadná), která zřejmě následovala až po samotném vyšetřování, a která jsou navíc naprosto totožná. Dokonce i tam, kde mají být uvedena jména vyslechnutých osob, jsou prázdná místa a jména jsou uvedena pouze na konci, kde je u nich zapsán křížek místo podpisu.¹² Podle těchto odvolání tedy všechny vyšetřované osoby zastávaly nonkonformní názory namířené

[v]ůči oltární svátosti, uctívání obrazů, poutím a dalším záležitostí (...).
(McSheffrey & Tanner, 2003: 265)¹³

Na jednu stranu je přínosem, že tímto způsobem je pro analýzu k dispozici kompletní formulář odvolání, který Blyth používal, a pro srovnání konkrétních postupů není nezanedbatelný ani fakt, že tento formulář je na rozdíl od Halesových záznamů ve vernakulárním jazyce, což ukazuje na práci s jinými předem připravenými dokumenty. Na druhou stranu z tohoto formuláře samotného nejde vyčíst více než to, že Blythovým záměrem zřejmě nebylo zjistit co nejvíce detailů o lollardských názorech, ale zkrátka získat přiznání a přimět dané osoby k tomu, aby herezi odvolaly. Nicméně zmíněný formulář také dokládá, že ačkoliv oba biskupové měli předem připraveny nějaké články víry k odvolání, nejspíše pracovali s jinou textovou šablonou. Výčet nonkonformních názorů bez uvedení detailů, tak jak se nachází u těchto odvolání, se u Halesa nevyskytuje, a to ani u závěrečného zřeknutí se hereze, které v Halesově registru vždy pouze odkazuje ke konkrétním detailům v jednotlivých výpovědích.

Výše zmíněná vyšetřovací část obsahující záznamy z výslechů je pro předkládanou analýzu více relevantní. Oproti odvoláním je zapsána téměř výhradně v latině a drtivá většina obsažených záznamů dokazuje, že Blyth kladl důraz spíše na heretiky samotné a jejich vztahy, zatímco jejich nekonformní názory jsou pro něj spíše vedlejší. Jako paralela k výpovědi Margery Goyte z Halesova registru byla i z *Lichfield Court Book* vybrána výpověď ženy, významné heretičky Joan Warde. V té je uvedeno, že se účastnila většího množství konverzací proti oltární svátosti, poutím a uctívání obrazů (McSheffrey & Tanner, 2003: 178). Žádný z těchto názorů není dále rozveden a tato stručnost odpovědí spíše napovídá předobrazu ve formulářových položkách. Zato se Blyth následně dotázal, s kým Warde tyto konverzace vedla. To Warde přiznat nechtěla, nicméně další části výpovědi obsahují výhradně informace o tom, kdo komu předával zakázané knihy, kdo je

¹² V případech negramotných. V několika případech se vyšetřovaná osoba podepsala sama.

¹³ V originále: „[a]gainste the sacrament of the alter, wurshippyng of ymages and pylgrimages, with divers other.“

komu předčítal, kdo s kým vedl konverzace a koho Warde považovala za člena stejné sekty. To tedy naznačuje, že heretické názory byly pro Blytha pravděpodobně vedlejší, a chtěl spíše jednak odhalit další osoby patřící mezi lollardy, jednak zamezit šíření knih s náboženským obsahem v angličtině. Tedy jeho cílem bylo zřejmě herezi ve své diecézi odkrýt a vymýtit, nikoliv pochopit do hloubky.

Dále byla vybrána výpověď Roberta Silkbyho, která jakožto jedna z mála obsahuje pasáž ve vernakulárním jazyce. Konkrétně se Blyth Silkbyho táže, zda vyslovil tato slova:

Je to nepravost od kněží, kupovat stovku bochánků za penici a znovu je prodávat po půlpenici za jeden. (McSheffrey & Tanner, 2003: 103)¹⁴

Je tak doloženo, že i Blyth nebo přinejmenším jeho zapisovatel přece jen považovali do jisté míry za důležité, jakým konkrétním názorem se vyšetřovaný provinil. Takovýchto případů vykazujících nadbytek řeči, ať už ve vernakulárním jazyce či přeložených do latiny, se ovšem v prameni objevuje pouze malé množství a ne všechny případy se vztahují k heretickým názorům.¹⁵ Vzhledem k tomu, že v Halesově registru se nachází pouze deset výpovědí, zatímco *Lichfield Court Book* obsahuje výpovědi 67 osob (s tím, že některé osoby vypovídaly vícekrát), nelze kvůli rozdílu ve velikosti vzorku s přesností určit, zda je poměr výpovědí obsahujících formulace působící jako autentická slova vypovídající osoby vůči výpovědím, které nepřekračují rámec textové šablony u Blythových vyšetřování výrazně vyšší či nižší než u Halese. Přesto je však zřejmé, že tyto autenticky působící slova vyšetřovaných jsou u Halese zaznamenávány ve většině případů a s větším množstvím detailů, zatímco u Blytha spíše sporadicky.

Nicméně nestačí se zaměřit na počty či poměry, je také potřeba zdůraznit kontext, ve kterém jsou konkrétní odvolané nonkonformní názory zmíněny. Blyth je totiž pravděpodobně používal spíše jako důkazní materiál proti daným osobám – tedy když se dozvěděl, že někdo vedl heretické řeči, použil toto tvrzení při výslechu dané osoby, aby ji donutil k odvolání či k odhalení dalších heretiků. Pramen však nasvědčuje tomu, že Blytha při tom nijak zvlášť nezajímalo, proč to daná osoba řekla, jak by daný názor chtěla obhájit nebo rozvést, či jaké další konkrétní nábožensky nonkonformní názory zastávala, což kontrastuje s přístupem Johna Halese.

Závěr

Z komparace obou pramenů je patrné, že jak vyšetřovací záznamy, tak tedy pravděpodobně i vyšetřovací postupy týkající se hereze se v případě biskupů Johna Halese a Geoffreyho Blytha značně lišily. Pakliže si lze z detailně popsanych heretických názorů vyšetřovaných osob v Halesově registru vytvořit poměrně konkrétní představu o identitě a názorech lollardů, formulářovými otázkami spíše podpořenou – neboť vypovídající měli zřejmě možnost se k nim vyjádřit –, z *Lichfield Court Book* lze v tomto ohledu vyčíst převážně pouze to, jakých obecných témat se

¹⁴ V originále: „It is a prety falshod of preistes to buy a C caks for a peny and sell them ageyn for obol.“

¹⁵ Například výpovědi Johna Jonsona a Rogera Landesdala obsahují ve vernakulárním jazyce tajné fráze, podle kterých se měli heretici mezi sebou rozeznat.

nábožensky nonkonformní názory vyšetřovaných týkaly. Geoffrey Blyth ve většině případů nepřekročil rámec formulářů, a dokonce i v hromadných odvoláních všem osobám bez výjimky připsal totožné názory, zatímco Hales v nich odkazuje na konkrétní výpovědi obsahující všechny detaily. Přesto se v některých z výpovědí u Blytha objevují krátké věty pravděpodobně pocházející z úst vyšetřovaných, které rámec formuláře evidentně překračují. Jejich detail ovšem nedosahuje detailu Halesových záznamů a při výsledku byly pravděpodobně použity za účelem prověřit, zda danou větu, kterou Blyth zaslechl od jiných podezřelých, vyšetřovaný skutečně vyslovil, a tedy tím prokázat jeho vinu.

Na rozdíl od Halese však Blyth velmi usilovně pracoval na odhalení lollardské sítě působící v Coventry. Kladl důraz na to, kdo se s kým znal, stýkal, kdo s kým komunikoval a nemalou pozornost věnoval také předávaným knihám v anglickém jazyce a jejich veřejnému předčítání. Toto, zdá se, Halese budto vůbec nezajímalo, nebo se o tom přinejmenším nedochovaly žádné záznamy.

I přes mnohdy výraznou formulkovitost a formální jednotnost inkvizičních záznamů mezi nimi prosvítají názory a zaměření vyšetřujících biskupů i autenticky působící názory heretiků, stejně tak jako heretické vztahy a interakce – prostřednictvím tohoto druhu pramenů je tedy možné zkoumat jak svět vyšetřovatelů, tak svět heretiků.

Analýza pramenů také dále potvrzuje, že je vhodné posuzovat využitelnost jednotlivých inkvizičních registrů, ba i jednotlivých výpovědí individuálně (Zbiral, 2012: 210), neboť přestože se jedná o jeden žánr, osobní přístup vyšetřujících může mít velký vliv na jejich podobu. Zatímco *Lichfield Court Book* a registr Geoffreyho Blytha jsou vhodné ke zmapování lollardské sítě, k prozkoumání její struktury, zjišťování vztahů mezi osobami do ní zapojenými, avšak pouze povrchně k odhalení témat heretických názorů, tak registr Johna Halese lze využít ke zkoumání toho, jaké konkrétní názory lollardi na konci 15. století zastávali, jakým způsobem o nich přemýšleli a jak je obhajovali. Spojením informací z obou typů pramenů pak lze získat poměrně komplexní obraz o lollardství v Coventry.

Seznam použité literatury

Prameny

Lollards of Coventry 1486-1522. S. McSheffrey & N. Tanner (Eds.) (2003). Cambridge: Cambridge University Press.

The Visitations of the County of Devon: Comprising the Heralds' Visitations of 1531, 1564 & 1620. J. L. Vivian (Ed.) (1895). Exeter: Henry S. Eland.

Sekundární literatura

Arnold, J. H. (2001). *Inquisition and Power: Catharism and the Confessing Subject in Medieval Languedoc*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Arnold, J. H. (2004). Lollard Trials and Inquisitorial Discourse. In Ch. Given-Wilson (Ed.), *Fourteenth Century England II* (pp. 81–94). Woodbridge: Boydell Press.

Bruschi, C. (2009). *The Wandering Heretics of Languedoc*. Cambridge: Cambridge University Press.

Grundmann, H. (1965). Ketzerverhöre des Spätmittelalters als quellenkritisches Problem. *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, 21, 519–575.

- Hornbeck, J. P. (2010). *What is a Lollard? Dissent and Belief in Late Medieval England*. Oxford: Oxford University Press.
- Justice, S. (1994). Inquisition, Speech, and Writing: A Case from Late-Medieval Norwich. *Representations*, 48, 1–29.
- Lutton, R. (2006). *Lollardy and Orthodox Religion in Pre-Reformation England: Reconstructing Piety*. Woodbridge: The Boydell Press.
- Zbiral, D. (2012). Inkviziční záznamy jako pramen historického bádání: Možnosti, omezení, strategie čtení. *Dějiny – teorie – kritika*, 9(2), 193–229.